

LIETUVOS KULTŪRA

Projekto „Dviejų tautų
integracija per šokį ir liaudies
kultūrą – lietuviškas leidimas“
dalyvių parengta brošiūra

**Co-funded by
the European Union**

TURINYS

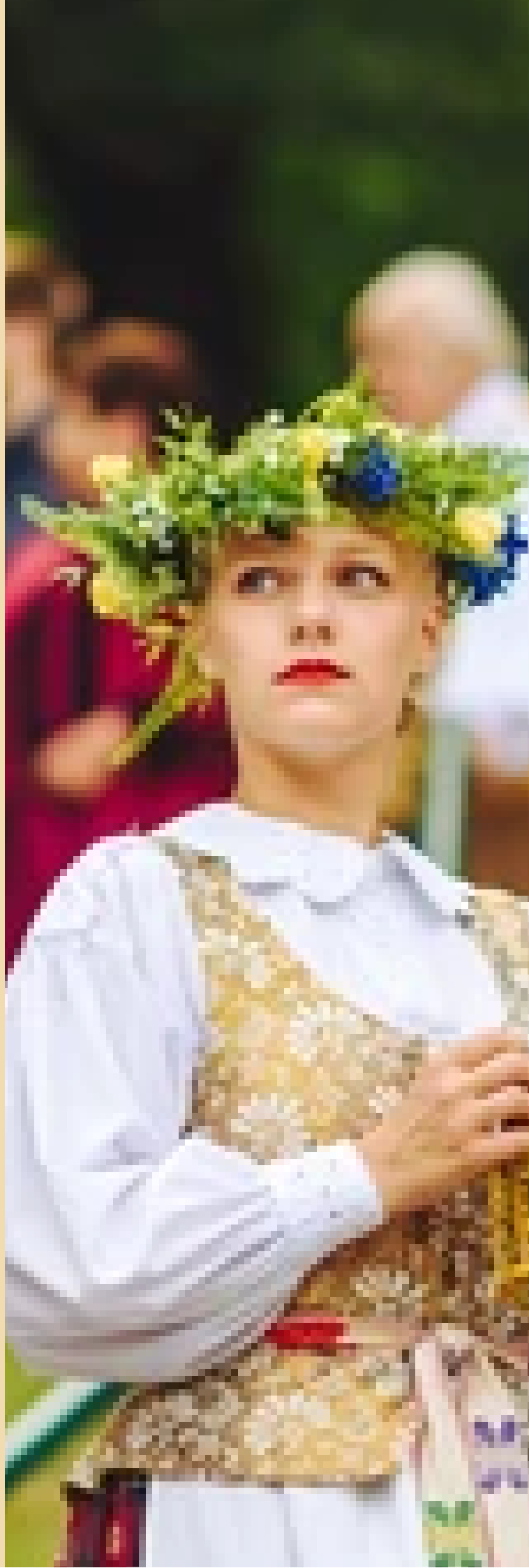
*Įvadas. Informacija
apie autorius ir
projektą*

Istorinis vaizdas

Tradicinė muzika

Liaudies šokiai

Kulinarija

06

Liaudies kostiumas

07

*Kiti liaudies kultūros
elementai*

IVADAS

Brošiūrą parengė projekto „Dviejų tautų integracija per šokį ir liaudies kultūrą – lietuviškas leidimas“ dalyviai, vykdydami užsienio mobilumo iniciatyvą. Projektas „Dviejų tautų integracija per šokį ir liaudies kultūrą – lietuviškas leidimas“, kurio numeris 2021-1-PL01-KA122-SCH-000015417, iš dalies finansuojamas Europos Sąjungos lėšomis.

Projekte dalyvauja šios mokyklos: Łowicz miesto Tadeusz Kościuszko 2 vidurinių mokyklų kompleksas kaip iniciatyvos gavėjas ir Rokiškio profesinio mokymo centras kaip priimančioji institucija.

Mobilumas projekte vykdomas 2022 09 12-23. Kelionėje dalyvauja vienos Lenkijos mokyklos mokiniai, o kartu ir dainų ir šokių ansamblio „Blichowacy“ nariai. Kartu su Lietuvos mokyklos jaunimu jie vykdo edukacinę programą, susijusią su kultūros skatinimu ir skaitmeninių kompetencijų tobulinimu.

Daugiau informacijos apie projektą rasite Mokyklos svetainėje:

<http://www.zsp2lowicz.pl/>

**Co-funded by
the European Union**

LIETUVIŲ LIAUDIES KULTŪRA. ISTORINIS VAIZDAS

Lietuvos istorija siekia 3000 m.pr.Kr. Tuo metu į dabartinę šalies teritoriją atkeliavo indoeuropiečiai, kurie šiose apylinkėse skleidė nėriniuotos keramikos kultūrą. Lietuvių protėviais laikomi baltai, o šiuolaikinė lietuvių kalba priklauso baltų kalbų grupei. Seniausia Lietuvos kultūros istorija gali būti siejama su pilkapiais – šiam kraštui tradicine istorine kapų forma. XIII amžius šiose šalyse atnešė valstybingumo gimimą. Genčių susivienijimas buvo tiesiogiai susijęs su teutonų grėsme. XIV amžiuje buvo užmegzti geri santykiai su Lenkija, priimta krikščionybė ir asmeninė unija, patvirtinta Vladislovo Jogailos vedybomis.

su Jadwiga Andegaweńska. Tačiau valstybės pozicijų stiprinimas išorinės grėsmės akivaizdoje buvo sunkių Lenkijos ir Lietuvos santykių pradžia, kur konfliktų pagrindas buvo Lietuvos nepriklausomybė priimtoje sąjungoje.

XVIII amžius atnešė reikšmingą valstybės galios nuosmukį, kurį sukėlė stichinės nelaimės, badas, maras, pilietiniai karai ir Šiaurės karas tarp Švedijos ir Rusijos. Dėl padalijimo Lietuvos valstybė Abiejų Tautų Respublikoje nustojo egzistavusi.

Valstybingumas čia buvo atkurtas Napoleono laikotarpiu. Taip pat tada lietuvių žemėse užgimė pirmieji patriotiniai judėjimai, susiję su socialinės ir kultūrinės padėties gerinimu.

XX amžiuje Lietuvą smarkiai palietė Antrasis pasaulinis karas, o jos likimas ir vėlesni lenkų ir lietuvių persikėlimai metė šešėlį kaimyninių šalių santykiams. Devintasis dešimtmetis Lietuvoje buvo stipraus tautinio atgimimo metas, įskaitant pastangas atskirti šalį nuo SSRS.

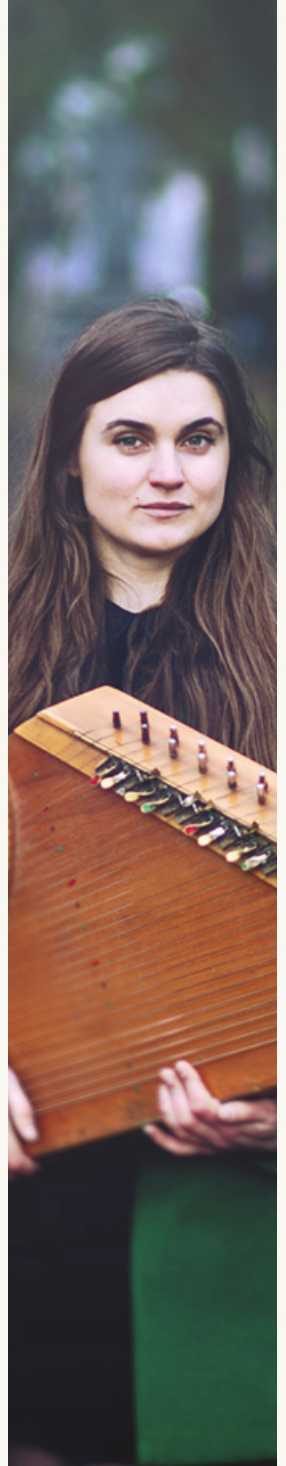
Pačiai Lietuvos kultūrai įtakos turėjo ne tik audringas jos likimas, bet ir šių kraštų daugiatautiškumas, turėjęs įtakos tautosakos turtingumui ir įvairių elementų skverbimuisi joje. Iš reikšmingų šalies teritorijoje esančių mažumų paminėtini karaimai, turkų kilmės žmonės, totoriai.

TRADICINĖ MUZIKA

Lietuvių liaudies muzika turi daug bendrų bruožų su kaimyninių tautų muzikine kultūra: latvių, suomių, slavų. Atskiros lietuvių tautosakos egzistavimas minimas XVI a. įrašuose (Miechowita, Strykowski); registracija prasideda vidurdienį XVIII a. Dainoje dominuoja vienas balsas; šiaurės rytuose Lietuvoje išryškėja kanono tipas (sutarinai) ir polifoninės formos, žinomos nuo XIX a. antrosios pusės. XVIII a. Garsiausios yra daina ir giesmė formos, daugiausia skirtos darbui ir meilei.

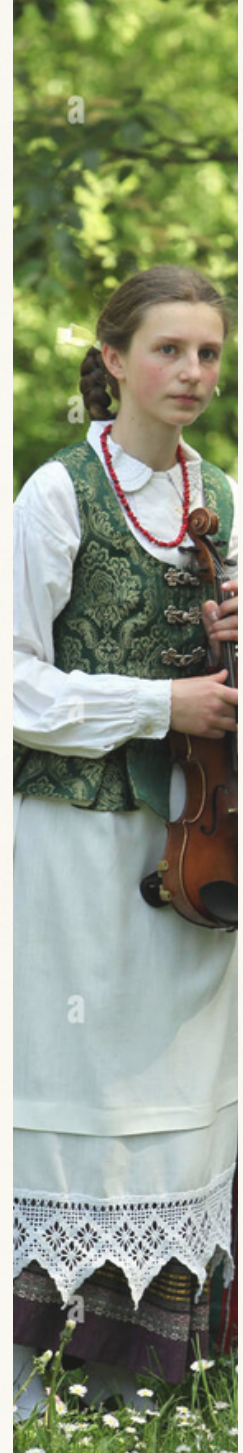
„Daina“ – tradicinė latvių ir lietuvių nerimuotos dainos forma, dažniausiai labai trumpa (iki keturių posmų), įvairi tema, metrika, stiliumi ir atlikimo maniera.

Iki XX amžiaus pradžios dainos buvo perduodamos tik žodžiu, nors kai kurioms ir daugiau nei tūkstantis metų. Daugelyje jų yra kultūros elementų iš ikikrikščioniškų laikų, pavyzdžiui, pagoniškų dievybių, tokių kaip Saule (saulės deivė) ar Meness (mėnulio dievas), vardai, o kartais net nuorodų į magiškas apeigas. Dainas taip pat parodo įvairias socialinio ir net politinio gyvenimo sritis, turi aliuzijų į senąsias tradicijas, šventes, erotinius papročius. Dainos kalba spalvinga, įvairiais stiliais ir simboliais. Pavyzdžiui

mergaitę dažnai simbolizuoja rūtos gėlė, o jaunuolio simbolis yra žirgas. Nekaltybės praradimą išreiškia nudžiūvęs vainikas arba žirgo sutryptas sodas su rue.

Lietuvoje dainoms taip pat priskiriamos senosios daugiabalsės dainos (sutartinės) ir gedulingos dainos, dažniausiai atliekamos laidotuvių proga, bet ir gedint nuotakos išvykimo iš namų per vestuves (raudos). 2010 metais sutartinės buvo įtrauktos į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą. Dainys buvo vienas iš lietuvių folkloro ir tautinės tapatybės ramsčių, ypač kryžiuočių ir sovietų viešpatavimo laikais. Be to, jie yra latvių ir lietuvių kalbų istorijos duomenų lobynas. Iš tradicinių Lietuvos muzikos instrumentų galima paminėti smuikus, ragus, kankles, cimbolus, bandoniją – ankstyvąją harmoniją, vamzdžius iš varpų ir nendrių.

LIAUDIES ŠOKIAI

Lietuvių liaudies šokiai yra Lietuvos žmonių meninės kūrybos dalis, tradicinės choreografijos palikimas, susidedantis iš lyrinių, buitinių ar humoristinių šokių ir rato šokių. Didžioji dauguma jų skirti pramogai, tačiau yra ir įdomių ritualinių šokių, kurie siejami su kalendorinėmis, darbo ir vestuvių ceremonijomis. Daugelis jų paplitę visoje Lietuvoje, tačiau kitos būdingos tik tam tikruose etnografiniuose regionuose. Liaudies šokiai garsina savąjį kraštą, išreiškia tautos charakterį, istoriją, tikėjimą, gyvenimo būdą ir net supančią gamtą. Seniausios rašytinės žinios apie baltų genčių šokius atkeliauja iš įvairių keliautojų nuo 10 a. Manoma, kad seniausia šokio forma kilusi iš religijos ir ritualų. Ėjimas grandine, ėjimas per laukus ir šventas vietas, ritmiškai šokinėjant ar tupintis pagal dainuojamą dainą, naudojant įvairius tam tikro ritualo įrankius (gėles, duoną, gėrimą, ugnį, smilkalus). Pati aukojimo funkcija buvo savotiškas religinis šokis. Laikui bėgant apeigos prarado religinę reikšmę ir ilgainiui tapo pramogų forma.

Unikaliausia ir gausiausiai aprašyta – lietuviška vestuvių choreografija. Kaip ir kituose regionuose, čia buvo šokių su „pirmo šokio“ reikšme. Duomenys apie juos labai skiriasi, tačiau matyti, kad čia tėvai ar jų surogatai pirmąjį šokį pradėjo kur kas rečiau nei kituose regionuose. Kai kuriuose regionuose tokį šokį nuotaka sušokdavo su kitais svarbiais vestuvių dalyviais. Kituose regionuose tėvas pradėdavo šokti su nuotaka, o tada jaunieji pakaitomis su visais šokdavo „atsisveikinimo šokį“. Kai kuriuose regionuose „pirmasis šokis“ turėjo pavadinimą. Pavyzdžiui, po Tauragę buvo šokamas Pradinis šokis (LT Pradėtinis): iš pradžių jį šoko jaunavedžiai, paskui kiti vestuvių namų palydovai. Šokis buvo atliktas du kartus – po ceremonijos prie Šv. garbės matronos, o vėliau ir nuotakos namuose, kiekvieną kartą po iškilmingo stalo rato. Regionuose atsiranda dar vienas „pirmojo šokio“ pavadinimas – gėlių šokis (LT Gėlių tancius) Tauragė. Nuotaka prie jaunikio krūtinės prisegdavo gėlių ir jie imdavo šokti (pagal bet kokią muziką). Tada pamergės prie partnerių krūtinų prisegdavo gėlių ir eidavo su jomis šokti.

KULINARIJA

Tradiciniai lietuviški patiekalai ir skanėstai:

Cepelinai – didelio dydžio bulvių kukuliai su įdarais, dažniausiai mėsos ir grybų, patiekiami su lašiniais: kiaulienos riebalais arba grietinėle.

Kibinas – iš karaimų tradicijos kilę koldūnai iš Trakų, dažniausiai patiekiami su sultiniu arba raudonaisiais barščiais.

Kastinys – kremas iš grietinėlės, sviesto, česnako ir žolelių, patiekiamas su karštomis bulvėmis.

Šakotis – eglutę primenantis pyragas, gaminamas daugiausia iš kiaušinių

Kugelis - Bulvių pyragas su vištiena

Skilandis – kietai vytinta dešra, kažkuo primenanti

Kindziuką

Čeburaki – gruzdinti blynai su mėsos įdaru

Kołoduny – subtilūs, maži koldūnai su įdaru

LIETUVIŠKAS KOSTIUMAS

Tradicinę lietuvių aprangą sudarė marškiniai, sijonas, prijuostė, liemenė be rankovių ir diržas – kraštas. Tarnaitės ant galvų nešiojo „galionas“ – galvos apdangalą ar vainiką su kaspinais, ištekėjusios – „gėrimus“. Kostiumas buvo gausiai dekoruotas siuvinėjimais. Viršutiniai drabužiai buvo pagaminti iš paltų arba avikailių.

Vyriškas kostiumas anksčiau nei moteriškas prarado savo tautinę specifiką. Jį sudarė lininiai marškiniai, lininės, medžiaginės arba pusvilnonės kelnės, liemenė, lininis arba medžiaginis kaftanas ir veltinio kepurė. Žiemą buvo dėvimi siermiėgi, vilnoniai paltai ir puspalciai arba baltai rauginti avikailiai. Tradiciniai batai buvo klumpės arba odiniai „stulpeliai“, o vakariniuose Lietuvos rajonuose mediniai „klumpės“. Odiniai batai buvo avėti šventinėmis dienomis.

KITI LIAUDIES KULTŪROS ELEMENTAI

Rankdarbiai yra svarbus Lietuvos kultūros elementas, o nedidelės dirbtuvės, kuriose naudojami tradiciniai gamybos būdai, vis dar labai populiarios. Iš rankdarbių ypatingo dėmesio nusipelno keramika ir audiniai, pagaminti tradicinėmis staklėmis.

Dėmesio vertas ir lietuviškas kryžių raižymo menas. Lietuviams kryžių raižymo menas yra daugiau nei 400 metų senumo tradicijos, paplitusios visoje šalyje, dalis, taip pat šių kryžių laiminimas ir su juo susiję ritualai. Jie nurodo katalikų religines apeigas ir kitas senovės šventes, kurių šaknys siekia pagoniškas tradicijas.

Kunigo pašventintas kryžius amžiams tapo šventu objektu. Pavaldumo Rusijos stačiatikių bažnyčiai laikotarpiu XIX amžiuje, o juo labiau sovietų valdymo laikais šie kryžiai tapo ir lietuvių tautinio bei religinio tapatumo simboliais. Pagaminti iš ąžuolo medienos, jie yra 1–5 metrų aukščio ir dažnai išraižyti gėlių arba geometrinių raštų, kartais papuošti mažomis statulėlėmis ir su nedideliu stogeliu. Mergelės Marijos ir daugelio šventųjų atvaizdai yra gavėjai pagalbos ligoniams ir kenčiantiems žmonėms, o žmonės po kryžiais neša dovanas maistui, rožančius, pinigus, spalvingas skareles (pavyzdžiui, šv. vestuvės) arba prijuostės (simbolizuojančios vaisingumą). Kryžiai taip pat yra labai svarbi susitikimų vieta. Jie buvo pastatyti įvažiavimų į kaimus pakelėse, prie kitų paminklų ir kapinėse.